

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТОЙМ

(Лавлагаа, мэдээлэл)

П. Амаржаргал (LL.M)

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн гуравдугаар зүйлд зааснаар “Монгол Улсад засгийн бүх эрх мэдэл ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ.”, мөн 21 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүнийг Монгол Улсын сонгуулийн эрх бүхий иргэд нийтээрээ, чөлөөтэй, шууд сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргаж, дөрвөн жилийн хугацаагаар сонгоно.” гэж заажээ.

1990 оны 3 дугаар сард Ардын Их хурал /хуучнаар/ БНМАУ-ын Үндсэн хуульд зарим нэмэлт, өөрчлөлт оруулж 5 дугаар сард Ардын Их Хурлын сонгуулийн хууль баталсан нь Монголд парламентын чөлөөт сонгууль явуулах анхны алхам болсон. Анх удаагаа олон нам оролцсон сонгууль болсон нь ардчиллын үндсийг тавьсан юм.

Энэхүү Ардын их хурлын сонгуулиар улс төрийн намуудын нэрээр санал хураалт явуулж, саналын дүнг үндэслэн Улсын Бага хурлын 51 гишүүний тухайн улс төрийн намд ногдох суудлын тоонд хуваарилснаар Улсын Бага Хурлыг бүрдүүлэхэд анх удаа пропорциональ тогтолцоог хэрэглэсэн билээ.

Монгол Улс шинэ Үндсэн хуулийг баталж, ардчилсан тогтолцоонд шилжсэнээр энэхүү Үндсэн хуулийн дагуу Улсын Их Хурлын сонгуулийн хуулийг шинээр баталсан. Энэхүү хуулийн дагуу 1992 оны сонгууль томсгосон тойрог бүхий мажоритар тогтолцоо, 1996, 2000, 2004 оных нэг мандаттай тойрог бүхий мажоритар тогтолцоо, 2008 оных томсгосон тойрог бүхий мажоритар тогтолцоогоор явагдсан байна.

Улсын Их Хурлын удаа дараагийн сонгуулийн үр дүнгээр мажоритар тогтолцоонд сонгогчдын саналыг орхигдуулдаг асуудлыг иргэд, эрдэмтэн судлаачид, улс төрчид байнга шүүмжилсээр байв. Үүний улмаас Улсын Их Хурлын сонгууль болгоны дараа сонгуулийн тогтолцоог боловсронгуй болгох асуудал хүчтэй яригддаг байлаа. 2011 оны сүүлчээр Улсын Их Хуралд суудалтай улс төрийн намуудын зөвшилцлөөр сонгуулийн шинэ хуулийг баталж, 2012 оны сонгуулийг анх удаа холимог тогтолцоогоор явуулсан юм. Энэ удаа сонгуулийн холимог тогтолцоог хуульчилснаас гадна сонгуулийн автоматжуулсан тооллого хийх, сонгуулийн хууль тогтоомжийг зөрчсөн тухайд оногдуулах хариуцлагын шийтгэлийг нэмэгдүүлэх асуудлыг нэг мөр шийдвэрлэсэн юм.

Улсын Их Хурлын зургаан удаагийн сонгуулийн үр дүн нь Монгол Улсад Парламентын засаглалыг илүү боловсронгуй болоход нөлөөлсөн нь дамжиггүй. Өнгөрсөн он жилүүдэд сонгуулийн тогтолцоог боловсронгуй болгох, түүний эрх зүйн үндсийг бэхжүүлэх, сонгогчдын улс төрийн боловсрол болон сонгууль явуулах үйл явцыг боловсронгуй болгох алхмууд хийгдсээр байна.

* * *

Ашигласан материал:

1. Хууль тогтоох байгууллагын үйл ажиллагаатай холбоотой зарим нэр томъёоны тайлбар толь Ш. Содномжамц (2011)
2. www.hec.gov.mn Сонгуулийн Ерөнхий хороо

3. <http://mn.wikipedia.org/wik>
4. Сонгуульд суралцахуй: тогтолцоо, үйл явц, эрх зүй (2008) Б.Чимид
5. Ардчиллын хэв загвар: гучин зургаан орны төр засгийн хэлбэр ба илрэл (2007) ННФ А.Лийпхарт
6. Төрийн мэдээлэл эмхтгэл 1992 №1
7. Монгол Улсын сонгуулийн тогтолцоо, зарчмыг Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан нь ардчиллын нэг ололт мөн (2002) Ж. Ядамсүрэн
8. Монгол Улсын байнгын ажиллагаатай Парламентын төлөвшил, хөгжил (2010) Улсын Их Хурлын Тамгын газар. "Р. Гончигдорж. Монгол Улсын Парламентын түүхэн хөгжил, төлөвшил"

